

POSTANOWIENIE

Dnia 14 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania R.S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
Oddziałowi w Białymstoku
o prawo do zasiłku pogrzebowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 grudnia 2022 r.,
zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Okręgowego w Suwałkach
z dnia 16 marca 2022 r., sygn. akt III Ua 2/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Suwałkach do rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Białymstoku decyzją z dnia 6 lipca 2021 r. odmówił R.S. prawa do zasiłku pogrzebowego po zmarłym [...] 2021 r. Z.G.. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy podał, że zmarły nie należał do kręgu osób, po których przysługuje zasiłek pogrzebowy.

Wyrokiem z dnia 29 listopada 2021 r., IV U 169/21, Sąd Rejonowy w Suwałkach oddalił odwołanie R.S. od powyższej decyzji i obciążył ją kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego.

Rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o następujący stan faktyczny.

Z.G., urodzony [...] 1941 r. zmarł [...] 2021 r. Zmarły nie miał ustalonego prawa do emerytury ani renty w polskim systemie zabezpieczeń społecznych. Na podstawie przedłożonych dokumentów organ rentowy ustalił, że Z.G. posiadał staż pracy wynoszący 12 lat 4 miesiące i 8 dni. W ostatnim dziesięcioleciu przed datą zgonu (od 10 kwietnia 2011 r. do 9 kwietnia 2021 r.) nie udowodnił żadnego okresu składkowego i nieskładkowego.

Koszty pogrzebu Z.G. poniosła R.S. w udokumentowanej kwocie 5.231,10 zł. W dniu 12 maja 2021 r. R.S. wystąpiła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z wnioskiem o wypłatę zasiłku pogrzebowego po zmarłym Z.G..

Sąd Rejonowy wywiódł, że odwołująca się nie jest członkiem rodziny zmarłego. Ze względu na poniesione koszty pogrzebu przysługiwałoby jej prawo do zasiłku pogrzebowego, gdyby wykazała, że Z.G. miał status ubezpieczonego albo pobierał emeryturę lub rentę bądź był osobą, która w dniu śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty, lecz spełniała warunki do jej uzyskania i pobierania. Przesłanek tych, w ocenie Sądu pierwszej instancji, odwołująca się nie wykazała. Nie udowodniła też wypłaty świadczeń przez władze USA. Zatem nie przysługuje jej zasiłek pogrzebowy w związku z poniesieniem kosztów pogrzebu.

Wyrokiem z dnia 16 marca 2022 r., III Ua 2/22, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Suwałkach uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Białymstoku.

Sąd drugiej instancji uzasadnił, że organy orzecznicze w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zobowiązane są do szczególnej staranności przy ocenie sedna sporu. Uwaga ta dotyczy w szczególności organu rentowego, który powinien zweryfikować pismo wszczynające postępowanie i dołączone do niego dokumenty tak, aby odzwierciedlić jego prawdziwy sens i rozstrzygnąć o istocie sprawy. Wniosek oraz powołane w nim okoliczności i dowody powinny mieć odzwierciedlenie w decyzji oraz w jej uzasadnieniu. Skoro art. 477^{14a} k.p.c. upoważnia także do uchylenia decyzji organu rentowego, to zakłada, że również na etapie postępowania administracyjnego może dojść do nierozpoznania istoty sprawy. W przypadku postępowania organu rentowego do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy decyzja organu nie rozstrzyga o wniosku osoby

ubezpieczonej bądź też rozstrzyga, ale w niepełnym zakresie lub też w sytuacji, gdy wydana z urzędu decyzja jest przedwczesna w zakresie rozstrzyganej w niej materii.

W ocenie Sądu Okręgowego, pobieranie przez zmarłego Z.G. emerytury, przyznanej w Stanach Zjednoczonych Ameryki, jak podała apelująca we wniosku, może mieć znaczenie dla jej uprawnień do zasiłku pogrzebowego przysługującego na podstawie art. 77 i następnych ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z poniesionymi kosztami jego pogrzebu. We wniosku o przyznanie zasiłku R.S. przedstawiła, że zmarły od 1 czerwca 2006 r. pobierał emeryturę przyznaną w USA (nr Socjal Security [...]). Powołała się na umowę o zabezpieczeniu społecznym zawartą 2 kwietnia 2008 r. między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki. W jej ocenie, na podstawie tej umowy, a także w związku z wykazaniem okresu składkowego w Polsce, spełnia warunki do przyznania jej zasiłku pogrzebowego po zmarłym. W tym zakresie organ rentowy nie poczynił jednak żadnych ustaleń, poza wewnętrznym stwierdzeniem, że Z.G. nie figuruje w bazie świadczeniobiorców I Oddziału ZUS w Warszawie. Już w toku rozpoznawania sprawy zakończone zostało postępowanie wyjaśniające dotyczące stażu pracy zmarłego w Polsce i braku uprawnień do przyznania prawa do emerytury bądź renty w polskim systemie zabezpieczenia społecznego. Ustaleń tych nie powiązano jednak ze stażem pracy w USA i pobieraną z tego tytułu emeryturą. Ani w uzasadnieniu decyzji, ani w odpowiedzi na odwołanie organ rentowy nie odniósł się do tej kwestii, mimo że żądanie apelującej było wyrażone w sposób niebudzący wątpliwości.

Rozpoznający odwołanie od decyzji odmownej, Sąd Rejonowy również ani nie badał tej kwestii, ani nie odniósł się do niej szerzej w uzasadnieniu wyroku. Natomiast w odpowiedzi na apelację pełnomocnik organu rentowego wyrażała stanowisko, że umowa o zabezpieczeniu społecznym zawarta 2 kwietnia 2008 r. między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki nie ma w niniejszej sprawie zastosowania. Miała jednak co do tego wątpliwości odwołująca się, postulując zwrócenie się z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego. W ocenie Sądu Okręgowego, wniosek R.S. oraz powołane w nim okoliczności i dowody powinny znajdować odzwierciedlenie w decyzji oraz w jej uzasadnieniu.

Sąd Okręgowy podkreślił, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy decyzja organu nie rozstrzyga o wniosku osoby uprawnionej, bądź też rozstrzyga - jak w niniejszej sprawie - ale w niepełnym zakresie. Przepis art. 477^{14a} k.p.c. służy rozwiązywaniu sytuacji, w których - ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych - przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy. Stosowany jest wówczas, gdy konieczne jest skasowanie zaskarżonej decyzji organu rentowego i wydanie nowej decyzji, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, w tym przeprowadzenia prawidłowego postępowania przed tym organem, uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa materialnego. Nie chodzi przy tym o braki decyzji usuwalne przy wstępnym rozpoznaniu odwołania od niej (por. art. 476 § 4 *in fine* k.p.c.) ani wady wynikające z naruszenia przepisów postępowania regulujących postępowanie przed organem rentowym, lecz o wady decyzji organu rentowego polegające na niewystarczającym ustaleniu i materialnoprawnej ocenie wszystkich przesłanek prawa lub świadczenia, o które ubiega się wnioskodawca.

W zażaleniu od powyższego wyroku pełnomocnik organu rentowego zarzucił jego oparcie na błędnych ustaleniach faktycznych polegających na uznaniu, że: a) organ rentowy nie rozpoznał istoty sporu lub rozstrzygnął w przedmiocie wniosku w niepełnym zakresie, b) Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sporu, c) istnieje potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, d) istnieją nieprawidłowości i luki w postępowaniu oraz postępowaniu dowodowym, które mogą być usunięte w postępowaniu przed organem rentowym.

Żalący się podniósł zarzut naruszenia: 1) art. 477^{14a} w związku z art. 477 § 2 i art. 386 § 4 k.p.c., przez jego niezasadne zastosowanie oraz uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji i poprzedzającej go decyzji organu rentowego oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, mimo tego że nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, organ rentowy rozpoznał istotę sporu i nie miały miejsca w postępowaniu przed organem rentowym nieprawidłowości czy luki postępowania, które powinny zostać usunięte w postępowaniu przed organem rentowym; 2) art. 327¹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

polegającego na braku prawidłowego wyjaśnienia podstawy faktycznej i prawnej wydanego wyroku, w szczególności braku jasnego i konkretnego wyjaśnienia stanowiska Sądu co do zakresu, w jakim organ rentowy nie rozpoznał istoty sporu, wad postępowania przed organem rentowym, które nie mogą być usunięte w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji oraz ich rodzaju z odniesieniem do stanu faktycznego sprawy; 3) art. 390 § 1 w związku z art. 385 i art. 386 § 1 k.p.c. polegającego na niezasadnym zaniechaniu zwrócenia się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym, a w konsekwencji uchylenie się od merytorycznego rozstrzygnięcia apelacji.

Mając powyższe na uwadze pełnomocnik organu rentowego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Suwałkach oraz zasądzenie na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych lub przekazanie Sądowi Okręgowemu obowiązku rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest uzasadnione.

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd drugiej instancji może - stosownie do art. 477^{14a} k.p.c. - uchylając wyrok sądu drugiej instancji, uchylić także objętą nim decyzję organu rentowego i przekazać sprawę bezpośrednio temu organowi do ponownego rozpoznania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2013 r., II UZ 67/12, LEX nr 1619035). W postanowieniu z dnia 20 października 2016 r., I UZ 22/16 (LEX nr 2159129) Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis ten służy rozwiązywaniu sytuacji, w których - ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych - przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy. Stosowany jest wówczas, gdy konieczne jest skasowanie decyzji organu rentowego i wydanie nowej, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, w tym przeprowadzenia prawidłowego postępowania przed tym organem -

uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa materialnego. Nie chodzi przy tym o braki decyzji usuwalne przy wstępnym rozpoznaniu odwołania od niej (por. art. 476 § 4 *in fine* k.p.c.) ani wady wynikające z naruszenia przepisów postępowania regulujących postępowanie przed organem rentowym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 15 września 2011 r., II UZP 8/11, OSNP 2012 nr 19-20, poz. 252).

W postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia na orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Sąd Najwyższy bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował wskazane w tym przepisie przyczyny uzasadniające uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Innymi słowy, bada czy rzeczywiście sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy rzeczywiście wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dokonywana kontrola ma przy tym charakter czysto procesowy, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, zarezerwowanej wyłącznie do przeprowadzenia w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. trzeba uznać za niedopuszczalne (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12; z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12; z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12; z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13; z dnia 10 kwietnia 2013 r., IV CZ 21/13 i z dnia 23 maja 2013 r., IV CZ 50/13, niepublikowane).

W rozpoznaniu w niniejszym postępowaniu zażalenia z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. znaczenie ma zatem tylko to, czy orzeczenie kasatoryjne Sądu Apelacyjnego mieściło się z granicach wyznaczonych w art. 477^{14a} k.p.c., a w rezultacie, czy wystąpiły okoliczności wymienione w art. 386 § 4 k.p.c. (uchwała składu siedmiu

sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2005 r., II PZP 4/05, OSNP 2005 nr 23, poz. 367 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1996 r., I PKN 34/96, OSNAPIUS 1997 nr 13, poz. 237; z dnia 28 września 2001 r., I PZ 58/01, OSNP 2003 nr 19, poz. 466; z dnia 30 października 2012 r., II UZ 49/12, LEX nr 1619787). W orzecnictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że błędy dotyczące ustaleń faktycznych, w tym nieprawidłowe pominięcie określonych dowodów, błędna ocena dowodów lub zaniechanie dokonania określonych ustaleń - nieodzownych w ocenie sądu drugiej instancji - nie stanowią nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. i mogą uzasadniać wydanie orzeczenia kasatoryjnego przez sąd drugiej instancji tylko wtedy, gdy ich skala skutkuje koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 *in fine* k.p.c.). Przepis art. 386 § 4 k.p.c. nie przewiduje natomiast możliwości wydania wyroku kasatoryjnego w sytuacji, w której konieczne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego w znacznej części. Sprawne funkcjonowanie modelu apelacji pełnej wymaga bowiem, by przypadki uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania ze względu na niedostatki w zakresie ustaleń faktycznych miały charakter wyjątkowy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2020 r., IV CZ 65/20, i z dnia 28 maja 2021 r., I CZ 24/21, niepublikowane).

W przyjętym w Kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej sąd drugiej instancji rozpatruje sprawę ponownie. Innymi słowy, przedstawione pod osąd roszczenie procesowe jest rozpoznawane po raz wtóry *cum beneficio novorum*, a prowadzona przez sąd rozprawa stanowi kontynuację rozprawy rozpoczętej przed sądem pierwszej instancji. Podstawowym celem postępowania apelacyjnego jest naprawienie wszystkich błędów popełnionych zarówno przez sąd, jak i przez strony, przy czym chodzi zarówno o błędy natury prawnej, jak i faktycznej (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55).

Sąd drugiej instancji posiada więc na równi z sądem pierwszej instancji uprawnienie do prowadzenia postępowania rozpoznawczego, zarówno w aspekcie gromadzenia materiału procesowego, jak i jego oceny prawnej. Nie było zatem przeszkód, aby Sąd Okręgowy, dostrzegając potrzebę poczynienia dodatkowych

ustaleń w zakresie pobierania przez zmarłego świadczeń emerytalnych w Stanach Zjednoczonych, dokonał ich samodzielnie oraz w oparciu o rozszerzoną w ten sposób podstawę faktyczną wydał rozstrzygnięcie merytoryczne.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

as

l.n